

УДК 334.012.61-022.51:338.246

Михайло Джаман
Геннадій ГончаровMichael Dzhaman
Gennadii Goncharov**КОНЦЕПЦІЇ НЕДЕРЖАВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ****CONCEPTS OF PRIVATE SUPPORT OF ECONOMIC SECURITY
FOR SMALL BUSINESS IN UKRAINE**

У статті розглянуто основні концепції недержавного забезпечення економічної безпеки суб'єктів економічних відносин. Проаналізовано їх основний зміст, завдання та можливості реалізації. Розроблено пропозиції щодо їх доповнення в аспекті забезпечення економічної безпеки малого підприємництва як сектора економіки України.

Ключові слова: економічна безпека, недержавне забезпечення, мале підприємництво, концепція, система економічної безпеки.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Об'єктивна необхідність розбудови загальнонаціональної системи безпеки бізнесу в Україні значно актуалізувала проблеми, пов'язані з розвитком системи недержавного забезпечення безпеки підприємництва. Дослідження іноземного досвіду забезпечення економічної безпеки малого підприємництва доводить, що недержавна (приватна та громадська) складова значно посилила національні системи безпеки бізнесу. Тому розвиток концепцій недержавного забезпечення економічної безпеки малого підприємництва в Україні є важливим науково-практичним завданням.

Аналіз останніх публікацій з проблеми. Слід констатувати, що на сьогодні в Україні існують окремі концептуальні підходи та концепції недержавного забезпечення економічної безпеки підприємництва. На нашу думку, найбільшої уваги заслуговують:

- концептуальний підхід, сформульований у новій редакції Стратегії національної безпеки України та деталізований в законодавчих актах України в галузі економічної безпеки [1];
- концептуальне бачення недержавного забезпечення економічної безпеки підприємництва в межах Концепції економічної безпеки України [3];
- концептуальний підхід, запропонований у Доктрині недержавного забезпечення національної безпеки України [4];
- концепція системи корпоративної безпеки УСПП (Українського Союзу Промисловців та підприємців) [9];
- концепція всеукраїнського холдингу економічної безпеки підприємництва та захисту інвестицій [12];
- концепція забезпечення національної безпеки України у фінансовій сфері [13];
- концепція економічної безпеки споживчої кооперації України [14].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Безумовно, що ефективність та інтенсивність процесу розбудови підсистеми недержавного забезпечення економічної безпеки підприємництва значно б підвищив єдиний концептуальний підхід з боку всіх його учасників (науковців, підприємців, влади) та всього суспільства. Однак, на даний момент часу, такий єдиний концептуальний підхід в Україні поки ще не сформувався. Не охоплена зазначеними концепціями і економічна безпека малого підприємництва як сектора національної економіки.

Метою статті є розроблення пропозиції щодо розвитку та доповнення вищезазначених концепцій в аспекті забезпечення економічної безпеки малого підприємництва як сектора економіки України.

Виклад основного матеріалу. В Україні вже протягом десяти років відбувається активний громадський рух підприємців за створення системи безпеки недержавного сектора економіки. Слід зазначити, що громадський рух підприємців за створення та офіційне визнання такої підсистеми, на даний момент часу, отримав благословення влади. Так, Рада національної безпеки та оборони України рішенням від 8 червня 2012 року схвалила, а Президент України своїм Указом від 8 червня 2012 року №389 затвердив нову редакцію Стратегії національної безпеки України «Україна у світі,

що змінюється», де в п. 4.3.2 визначено, що ключовими завданням політики національної безпеки України у внутрішній сфері є сприяння розвитку недержавної системи безпеки та законодавче забезпечення її діяльності [1]. Ця стратегія як основні завдання державної політики щодо формування підсистеми недержавного забезпечення економічної безпеки підприємництва визначає: 1) державне сприяння розвитку недержавної системи безпеки та законодавче забезпечення її діяльності (п. 4.3.2); 2) дієвий захист права власності; 3) оптимізацію податкового навантаження на бізнес; 4) удосконалення регуляторного і корпоративного законодавства, обмеження монополізму і сприяння конкуренції; 5) підвищення ефективності регулювання фінансових і товарних ринків; створення на цій основі сприятливих умов для підприємництва та інвестування, скорочення матеріальних витрат в економіці; 6) обмеження тіньової господарської діяльності; 7) забезпечення дієвого державного контролю за діяльністю суб'єктів природних монополій; 8) забезпечення сталості фінансової системи, розширення кредитної підтримки економіки, зміцнення довіри до фінансових установ; 9) мінімізацію негативного впливу на економіку зовнішньої кон'юнктури та наслідків світової фінансово-економічної кризи; 10) посилення дієвості захисту внутрішнього ринку від несумлінної конкуренції з боку підприємств-монополістів та постачальників імпортової продукції; 11) стимулювання підвищення технологічного рівня української економіки, розвитку національної інноваційної системи та інноваційної активності підприємств (п. 4.3.2).

На наш погляд, зазначена стратегія визначає вичерпний перелік стратегічних завдань забезпечення національної економічної безпеки та формування безпечного й сприятливого для розвитку підприємництва середовища, і як першочергові завдання висуває розвиток недержавної системи безпеки. Однак стратегія визначає завдання у найбільш узагальненій формі. Вважаємо, що ці завдання потребують подальшої конкретизації їх концептуального бачення у напрямку розбудови механізмів реалізації.

Механізми реалізації зазначених стратегічних завдань формуються шляхом внесення змін у Господарський, Цивільний, Податковий та інші кодекси і закони України та прийняття нових законів, що регламентують відносини в галузі економічної безпеки підприємництва. Першим, і поки що єдиним, спеціальним законодавчим актом, який конкретизує державний концептуальний підхід до розбудови підсистеми недержавного забезпечення безпеки підприємництва, є Закон України «Про охоронну діяльність», який набрав чинності у жовтні 2012 р. [2]. Вважаємо, що прийняття цього закону є важливим кроком, який розпочав реалізацію державної політики сприяння розвитку системи недержавного забезпечення економічної безпеки підприємництва, але кроком першим, за яким повинна розгорнутись системна державна політика.

У межах концепції економічної безпеки України, яка розроблена фахівцями Інституту економічного прогнозування НАН України під керівництвом В. М. Геєця [3], розкрито суть та основні загрози економічній безпеці України, обґрунтовано національні економічні інтереси України, особлива увага приділяється висвітленню питань безпеки реального сектора економіки, розробці рекомендацій щодо зміцнення всіх складових економічної безпеки. Концепція також розглядає недержавне забезпечення економічної безпеки підприємництва як складову системи економічної безпеки держави. Вважаємо, що ця концепція зіграла відповідну роль у становленні підсистеми недержавного забезпечення економічної безпеки підприємництва в цілому, а також малого підприємництва, але потребує подальшого розвитку та конкретизації шляхів і механізмів її реалізації.

Доктрина недержавного забезпечення національної безпеки України, яка розроблена Службою економічної безпеки України, являє собою сукупність офіційних поглядів на цілі, завдання, принципи та основні напрями недержавного забезпечення національної безпеки України [4]. Ця Доктрина розвиває Концепцію національної безпеки України стосовно участі недержавних суб'єктів у забезпеченні національної безпеки України. Доктриною визначається основне призначення недержавної система забезпечення національної безпеки України – забезпечення збалансованості реалізації інтересів особи, суспільства і держави. Безумовно, Доктрина недержавного забезпечення національної безпеки України є вагомим внеском у розвиток концептуального бачення місця та ролі недержавного забезпечення в системі національної безпеки України. Вважаємо, що окремі положення розглянутої вище Доктрини можуть слугувати методологічною основою для розробки загальнонаціональної концепції формування системи недержавного забезпечення економічної безпеки малого (малого та середнього) підприємства, особливо у визначенні її завдань, суб'єктів безпеки та їх функцій.

У зв'язку із загостренням об'єктивної потреби розвитку недержавної складової системи безпеки підприємства за ініціативою Українського союзу промисловців і підприємців (УСПП) у

2003 році розпочався процес створення системи корпоративної безпеки бізнесу. В межах цього процесу було прийнято низку програмних документів щодо розвитку організаційних засад у цій сфері. На основі цього були створені Комісія по економічній безпеці і захисту інвестицій [5], а також відповідне Бюро федерації роботодавців України [6]. За ініціативою УСПП, Міжнародної антитерористичної єдності (МАЄ) [7] та інших громадських організацій підприємців розпочалась реалізація громадського проекту під назвою «Громадянський проект Формування недержавної системи безпеки» [8]. У жовтні 2006 р. фахівцями УСПП, з урахуванням попереднього практичного досвіду і теоретичних напрацювань, була розроблена «Концепція корпоративної безпеки підприємств – членів УСПП» [9, 10]. У Концепції на основі вивчення сучасних викликів і загроз безпеці підприємництва були опрацьовані певні стратегічні параметри та комплекс першочергових заходів розбудови недержавної системи безпеки підприємництва за такими напрямками: 1) постійна робота над урахуванням змін в економічній ситуації та інших факторів, що впливають на підприємницьку діяльність; 2) розробка і вдосконалення чинного законодавства відповідно до потреб безпеки підприємництва; 3) структурування приватних економічних суб'єктів, які надають послуги у сфері безпеки, під егідою УСПП як тимчасового координаційного центру; 4) створення механізмів взаємодії недержавних і державних суб'єктів сектора безпеки на центральному і регіональному рівнях; 5) впровадження в Україні загальноновизнаних міжнародних стандартів в галузі безпеки підприємництва; 6) налагодження ефективної взаємодії з найбільш відомими міжнародними компаніями у цій сфері.

Для реалізації визначених цілей щодо побудови системи недержавної системи безпеки підприємства було сформовано її організаційну управлінську та регіональну структуру, започатковано процес створення мережі страхових компаній, які головною метою своєї діяльності ставлять роботу з корпоративними членами системи безпеки, розпочався процес створення системи третейських судів. У цілому, до організаційної структури УСПП увійшло 27 регіональних відділень системи корпоративної безпеки (СКБ). Створена й Координаційна рада МВС України по взаємодії органів внутрішніх справ з охоронними підприємствами, їх об'єднаннями та службами безпеки суб'єктів господарювання. Згідно з наказом міністра внутрішніх справ від 19.03.2007 № 96 [11] начальникам регіональних органів МВС поставлено завдання щодо створення і забезпечення діяльності відповідних координаційних рад на місцях. В інтересах системи корпоративної безпеки також була створена Українська національна служба економічної безпеки та захисту інвестицій (УНСЕБ).

Вважаємо, що розробка та реалізація Концепції розпочала процес формування основ недержавної системи безпеки підприємства, пошук оптимальних форм роботи по вдосконаленню безпеки суспільства і держави в економічній сфері за участі недержавних суб'єктів сектора безпеки. Тому, на нашу думку, дана Концепція може бути використана як методологічна основа розробки загальнонаціональної стратегії забезпечення економічної безпеки малого підприємства.

Концепція всеукраїнського холдингу економічної безпеки підприємства та захисту інвестицій також була розроблена в межах громадського проекту формування недержавної системи безпеки підприємства (НСБП) [12]. Концепція передбачає створення в форматі НСБП учасниками проекту «Всеукраїнського Холдингу економічної безпеки підприємства та захисту інвестицій», який є координаційним органом.

Вважаємо, що ця концепція має науково-практичну цінність, насамперед, для формування системи взаємодії недержавної та державної підсистем економічної безпеки підприємства в галузі забезпечення фінансової безпеки. На нашу думку, концепція всеукраїнського холдингу економічної безпеки підприємства потребує подальшого розвитку у зв'язку із новим концептуальним баченням урядом засад формування ефективного та дієвого механізму державного управління ризиками, спрямованого на недопущення та мінімізацію наслідків потенційного негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, що викладено у «Концепції забезпечення національної безпеки України у фінансовій сфері», схваленій Кабінетом Міністрів України 15 серпня 2012 р. [13].

Концепція економічної безпеки споживчої кооперації України була схвалена Радою Центральних Споживчих Товариств України у листопаді 2011 р. [14]. Концепція являє собою систему поглядів на визначення основних напрямів, умов і порядку практичного вирішення завдань захисту законних інтересів і майнових прав споживчих товариств, споживсплок, їх підприємств (об'єднань), інших суб'єктів господарювання системи Центральної спілки споживчих товариств України, членів споживчих товариств від протиправних дій і недобросовісної конкуренції. Головною метою цієї Концепції є побудова системи економічної безпеки суб'єктів господарювання для надійного захисту їх інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз. Вона визначає мету та завдання системи економічної безпеки,

принципи і правові основи її організації та функціонування, види загроз безпеці суб'єктів господарювання, а також основні складові системи безпеки, включаючи правовий, організаційний та інженерно-технічний захист. На нашу думку, концепція економічної безпеки споживчої кооперації України являє собою яскравий приклад корпоративної стратегії з опорою на власні (Укоопспілки) сили. В цьому – її обмежений характер. Слід зауважити, що ця Концепція затверджена 2008 р., тобто на два роки пізніше за Концепцію корпоративної безпеки УСПП, і тому створювалась під впливом останньої. Науково-прикладна цінність цієї Концепції в тому, що вона враховує особливості організації економічної безпеки у споживчій кооперації України.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Отже, розгляд основних концепцій до забезпечення економічної безпеки підприємництва дозволяє констатувати наступне:

1. На сьогоднішній день в Україні немає загальнонаціональної концепції забезпечення економічної безпеки малого підприємництва, а розроблені та реалізуються окремі державні концепції національної економічної безпеки та корпоративні концепції безпеки, які тільки частково, на узагальненому рівні враховують проблеми економічної безпеки малого підприємництва.

2. Зазначені концепції втілюють у собі новітню наукову думку та практичний досвід забезпечення економічної безпеки підприємництва в цілому, і тому їх доцільно використати як теоретико-методологічну основу для розробки концепції загальнонаціональної системи економічної безпеки малого (малого та середнього) підприємництва.

Виходячи з цього, ми пропонуємо як доповнення до концепцій недержавного забезпечення національної економічної безпеки та корпоративної безпеки підприємництва наступні концептуальні положення, які стосуються забезпечення економічної безпеки малого підприємництва. *По-перше*, політично та юридично визнати фактичне існування підсистеми недержавного забезпечення безпеки підприємництва. *По-друге*, розробити загальнонаціональну Стратегію розвитку недержавної системи безпеки підприємництва в Україні, де окремим стратегічним напрямом визначити економічну безпеку малого підприємництва. *По-третьє*, для ефективного функціонування недержавної системи економічної безпеки малого підприємництва на національному та регіональному рівнях державного регулювання економіки необхідно створити міжвідомчі координаційні органи, які мали б відповідні повноваження та фінансування щодо реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки малого підприємництва. *По-четверте*, при створенні структурних підрозділів таких координаційних органів потрібно враховувати регіональну та галузево-секторальну специфіку, для чого необхідно включати до штатного складу таких органів фахівців відповідної кваліфікації. *По-п'яте*, для налагодження взаємодії між державним і недержавним суб'єктами системи економічної безпеки малого підприємництва доцільно значно розширити та поглибити процес створення громадсько-консультативних рад при органах державної влади різних рівнів державної влади. *По-шосте*, впровадити в систему роботи управлінь та відділів економіки державних адміністрацій та виконавчих комітетів міських рад обласних центрів систему заходів з: антикризового та антирейдерського консалтингу для суб'єктів малого підприємництва: інформаційної підтримки підприємств, які розпочинають діяльність, а також сприяння у формуванні мережі коопераційних зв'язків підприємств сектора малого бізнесу. *По-сьоме*, на всіх рівнях державного регулювання економіки забезпечити реалізацію загальнонаціональної стратегії розвитку недержавної системи безпеки малого підприємництва, а також системи координації взаємодії державних та недержавних структур в сфері економічної безпеки.

Список використаної літератури

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України»: Указ Президента України від 8 червня 2012 № 389 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president.gov.ua>
2. Про охоронну діяльність: Закон України від 2 березня 2012 р. № 4616-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 2, ст.8.
3. Концепція економічної безпеки України / Інститут екон. прогнозів. Кер. проекту В. М. Геєць. – К.: Логос, 1999. – 56 с.
4. Ліпкан В. А. Доктрина недержавного забезпечення національної безпеки України (Проект) [Електронний ресурс] / В. А. Ліпкан // Недержавна система безпеки підприємництва» як складова національної безпеки України: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Київ, 9-10 квітня 2003 р.). – Режим доступу: <http://sebweb.at.ua/index/doktrin>

5. Комісія по економічній безпеці і захисту інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uspp.org.ua>
6. Бюро федерації роботодавців України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.fru.org.ua>
7. МАЕ (Международное антитеррористическое единство) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.antiterunity.org>
8. Громадянський проект Формування недержавної системи безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.old.allsecurity.kh.ua>
9. Концепція корпоративної безпеки підприємств – членів УСПП [Електронний ресурс]. Затверджена рішенням Правління УСПП від 19 грудня 2006 р. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua>
10. Крутов В. Становлення і розвиток недержавних суб'єктів сектора безпеки України : аналіт. доп. [Електронний ресурс] / В. Крутов, В. Пилипчук. – К., 2011. – 85 с. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>
11. Про внесення змін до наказу Міністерства внутрішніх справ України від 07.12.2009 515 : Наказ МВС України від 23.03.2011 №106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalaid.ua>
12. Концепція всеукраїнського холдингу економічної безпеки підприємництва та захисту інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.antiterunity.org>
13. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uapravo.net>
14. Про Концепцію економічної безпеки споживчої кооперації України : Постанова Ради Центральної спілки споживчих товариств України від 12 листопада 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com>

References

1. Pro rishennya Rady natsional'noyi bezpeky i oborony Ukrayiny vid 8 chervnya 2012 roku «Pro novu redaktsiyu Stratehiyi natsional'noyi bezpeky Ukrayiny» (2012). Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 8 chervnya 2012 № 389 [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://president.gov.ua>>
2. Pro okhoronnu diyal'nist'» (2013): Zakon Ukrayiny vid 2 bereznya 2012 r. № 4616-VI. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, (2), st. 8.
3. Kontseptsiya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny (1999). Instytut ekon. prohnozuv. Ker. proektu V. M. Heyets'. Kyiv: Lohos, 56 p.
4. Lipkan, V. A. (2003) Doktryna nederzhavnoho zabezpechennya natsional'noyi bezpeky Ukrayiny (Proekt) [Elektronnyy resurs]. Materialy I Vseukr. nauk.-prakt. konf. «Nederzhavna systema bezpeky pidpryyemnytst-va» yak skladova natsional'noyi bezpeky Ukrayiny», m. Kyiv, 9-10 kvitnya. Rezhym dostupu: <<http://sebweb.at.ua/index/doktrin>>
5. Komisiya po ekonomichniy bezpetsi i zakhystu investytsiy [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://www.uspp.org.ua>>
6. Byuro federatsiyi robotodavtsiv Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://ua.fru.org.ua>>
7. MAE (Mezhdunarodnoe antyterrorystycheskoe edynstvo) [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://www.antiterunity.org>>
8. Hromadyans'kyi proekt Formuvannya nederzhavnoyi systemy bezpeky [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://www.old.allsecurity.kh.ua>>
9. Kontseptsiya korporatyvnoyi bezpeky pidpryyemstv – chleniv USPP (2006) [Elektronnyy resurs]. Zatverdzhena rishennyam Pravlynya USPP vid 19 hrudnya. Rezhym dostupu: <<http://www.rbc.ua>>
10. Krutov, V, Pylypchuk, V. (2011) Stanovlennya i rozvytok nederzhavnykh sub"yektiv sektoru bezpeky Ukrayiny : analit. dop. [Elektronnyy resurs]. Kyiv, 85 s. Rezhym dostupu: <<http://www.niss.gov.ua>>
11. Pro vnesennya zmin do nakazu Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrayiny vid 07.12.2009 515: Nakaz MVS Ukrayiny vid 23.03.2011 №106 [Elektronnyy resurs]ю Rezhym dostupu: <<http://legalaid.ua>>
12. Kontseptsiya vseukrayins'koho kholdynhu ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemnytstva ta zakhystu investytsiy» [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://www.antiterunity.org>>
13. Pro skhvalennya Kontseptsiyi zabezpechennya natsional'noyi bezpeky u finansoviy sferi: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 15 serpnya 2012 r. № 569-r. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://uapravo.net>>
14. Pro Kontseptsiyu ekonomichnoyi bezpeky spozhyvchoyi kooperatsiyi Ukrayiny: Postanova Rady Tsentral'noyi spilky spozhyvchykh tovarystv Ukrayiny vid 12 lystopada 2008 r. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://www.uazakon.com>>

Michael Dzhaman, Gennadii Goncharov

**CONCEPTS OF PRIVATE SUPPORT OF ECONOMIC SECURITY
FOR SMALL BUSINESS IN UKRAINE**

In the article the basic concepts of private economic security of the subjects of economic relations is considered. The main content, objectives and feasibility have been analyzed. Proposals to the supplement of concepts, in aspect of ensuring economic security of small business as a sector of the economy of Ukraine, have been developed in the article.

The aim of the article is to develop proposals for the development and amendments of the above concepts in terms of economic security of small business sector of Ukraine.

The content of such conceptual documents: National Security Strategy of Ukraine (new edition); legislative acts of Ukraine in the field of economic security; The concept of economic security of Ukraine; The doctrine of private national security of Ukraine; The concept of corporate security systems USPP (Ukrainian Union of Industrialists and Entrepreneurs); The concept of holding nationwide economic security of entrepreneurship and investment protection; The concept of national security of Ukraine in financial sector; The concept of economic safety of consumer cooperatives in Ukraine is analyzed. It is determined that there is no concept of private economic security for small business. These concepts provide only a partial solution to security problems of this sector of economy. Basic conceptual provisions of private economic security of small business in Ukraine are offered.

Keywords: *economic security, private support of security, small business, concept, system of economic security.*

Статтю представляє д.е.н. М. О. Джаман, доцент, зав. кафедри обліку і аудиту, Київський кооперативний інститут бізнесу і права.